

رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی

دوره ۳، شماره ۸، بهار ۱۳۹۴

ص ص: ۶۰ - ۴۹

تحلیل عوامل مؤثر بر گرایش ورزشکاران به سوء مصرف مواد مخدر پس از کناره‌گیری از ورزش

قاسم مهربابی^{۱*} - محمدابراهیم رزاقی^۲ - حسین عیدی^۳

۱. دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، ۳. استادیار گروه تربیت بدنی،

دانشگاه رازی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۲/۰۶، تاریخ تصویب: ۱۳۹۴/۰۶/۰۷)

چکیده

هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل مؤثر بر گرایش ورزشکاران به سوء مصرف مواد مخدر پس از کناره‌گیری از ورزش بود. روش پژوهش اکتشافی است و جامعه آماری را ورزشکاران کشتی با چوچه و سایر گروه‌های مرتبط با موضوع مورد مطالعه تشکیل دادند. بدین منظور، ۲۲۷ نفر از ورزشکاران فعال (۶۰ نفر)، مربیان و پیشکسوتان (۲۰ نفر)، داوران و نیروهای داوطلب (۲۰ نفر)، ورزشکاران بازنشسته معتاد (۱۷ نفر) و غیر معتاد (۳۰ نفر) و تماشاچیان (۸۰ نفر) به صورت هدفمند به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. از پرسشنامه محقق‌ساخته برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی عوامل مؤثر بر گرایش ورزشکاران کشتی با چوچه به سوء مصرف مواد را در سه سطح فردی، سازمانی و اجتماعی و در ده عامل، نگرش مثبت به مواد مخدر، افسردگی، عدم تحمل شکست و ناکامی، کنجکاوی، خانواده، دوستان، کمبود امکانات، محرومیت‌های اقتصادی - اجتماعی، فقدان برنامه‌ریزی و بازار مواد، شناسایی کرد. همچنین، عامل محرومیت، نبودن برنامه‌ریزی و افسردگی به ترتیب بیشترین و عامل کنجکاوی، بازار مواد و خانواده به ترتیب کمترین سهم را در تبیین واریانس کل داشت.

واژه‌های کلیدی

افسردگی، کشتی با چوچه، محرومیت، مواد مخدر، ورزشکاران.

مقدمه

بر ادامه تحصیل آنها داشته و پایین بودن سطح تحصیلات آنها به مشکلات شغلی در فرایند کناره‌گیری از ورزش منجر شده است (۱). نتایج مطالعه هاریسون و لاورنس^۲ (۲۰۰۳) نشان داد، ورزشکارانی که پس از کناره‌گیری از ورزش شغل خوبی دارند، در موقعیت‌های اجتماعی و رقابتی موفق‌اند، ظرفیت زیادی برای تلاش و مقاومت دارند و راحت‌تر می‌توانند خود را با کناره‌گیری از ورزش تطبیق دهند (۱۲).

یافته‌های بات و مولنار^۳ (۲۰۰۹) نشان داد، ورزشکارانی که تحت تأثیر عواملی مانند آسیب‌دیدگی، افزایش سن و عدم حمایت مالی مجبور به خداحافظی از ورزش می‌شوند، اغلب در کنار آمدن و سازگار شدن با دوران پس از ورزش مشکل دارند (۸). همچنین، ورزشکارانی که به شکل غیرداوطلبانه (آسیب، انتخاب نشدن در تیم و غیره) تصمیم به خداحافظی از ورزش می‌گیرند، داشتن احساسات منفی، ترس از مرگ اجتماعی، طرد شدن و از دست دادن هویت در آنها گزارش شده است (۱۷). تجربه نشان می‌دهد ورزشکاران خبره و باتجربه در مقایسه با ورزشکاران آماتور در زمان بازنشستگی استرس بیشتری را تجربه می‌کنند، زیرا ورزشکاران باتجربه به ورزش به‌عنوان حرفه‌ای تمام‌وقت می‌نگرند (۱۹). در پژوهش‌ها، به رابطه عامل برنامه‌ریزی قبلی برای زندگی پس از دوران قهرمانی و کمتر شدن مشکلات سازگاری با شرایط زندگی در این مرحله به‌صراحت اشاره شده است. نتایج مطالعه لاولی و وایلمن^۴ (۲۰۰۰)، روی ۴۰۰ ورزشکار بازنشسته المپیک نشان داد، در بازنشستگی برنامه‌ریزی‌شده، ورزشکاران مشکلات مالی، مشکلات مرتبط با مربی و کاهش منزلت اجتماعی کمتری را تجربه خواهند کرد (۱۶). همچنین، ورزشکاران نخبه‌ای

علل کناره‌گیری از ورزش می‌تواند آسیب‌دیدگی، فرسودگی جسمی، ناتوانی و زوال، نداشتن انگیزه، مسائل سبک زندگی ورزشکار، تعارض با کار، انتخاب نشدن در تیم مورد نظر، نبودن فرصت پیشرفت، مسائل بوروکراسی ورزش مثل مربیان تیم و سیستم ورزش کشور، فرصت‌های جدید و خستگی روانی باشد. عوامل دیگری که موجب کناره‌گیری ورزشکاران از ورزش می‌شود، شامل رویدادهایی مانند فوت پدر، مادر و دیگر اعضای خانواده در بزرگسالی یا دیگر بحران‌های پیش‌بینی‌ناپذیر است که ممکن است در مراحل مختلف زندگی ورزشکاران اتفاق بیفتد (۶).

پژوهشگران بر این باورند که اجبار در کناره‌گیری از ورزش می‌تواند موجب بروز برخی مشکلات مانند خودکنترلی پایین، خودارزشی پایین، احساس خشم، نگرانی و افسردگی و شکست شود (۵). ورزشکاران با توجه به شرایط کنار رفتن از صحنه و درک متفاوت نسبت به فشار، منابع و سازوکارهای مقابله، واکنش‌ها و الگوهای رفتاری متفاوت و گاه منحصر به فردی نسبت به بازنشستگی ورزشی دارند (۱۵). گزارش کارتیس و انیس^۱ (۲۰۱۰) در بررسی بازیکنان مرد هاکی کانادا نشان داد، ۶۳ درصد افراد مورد مطالعه پس از کناره‌گیری از ورزش احساساتی شبیه به پوچی را تجربه کردند (۱۰). نتایج مطالعه صالحی و همکاران (۱۳۹۳) روی ورزشکاران بازنشسته ایرانی نیز نشان داد، بیشتر ورزشکاران در فرایند سازگاری با مسائل بازنشستگی مشکلات متعددی را تجربه می‌کنند و مشکلات مالی برخی از ورزشکاران (۳۲ درصد) به‌حدی است که مجبور به حراج مدال‌ها و دیگر وسایل مربوط به افتخارات ورزشی خود می‌شوند. ورزشکاران همچنین گزارش کردند، دوران ورزش قهرمانی تأثیر منفی

2. Harrison and Lawrence

3. Butt and Molnar

4. Lavallee and Waylleman

1. Curtis and Ennis

کاهش عزت نفس)، اجتماعی (اشتباه در فعالیت‌های اجتماعی مرتبط با ورزش، دوستی‌های اشتباه از محیط ورزش، مشکلات ایجاد ارتباطات اجتماعی، مشکلات ارتباطی با همسر و دوستان)، شغلی (فقدان دانش حرفه-ای، مشکلات مالی، مشکلات یافتن یک شغل و مشکلات سازگاری با نیازهای شغلی)، سازمانی (ارزیابی منفی از کنار آمدن با سازگاری‌های پست بازی و فقدان رضایت از پست بازی)، جسمی (اضافه وزن، تحلیل‌رفتگی وضعیت جسمی) طبقه‌بندی کرد (۲۳). وقتی این پتانسیل وجود دارد، جای شگفتی نیست که برخی ورزشکاران با این مشکلات در کشمکش باشند، چراکه نمی‌توانند به شکل مستقل با آنها مقابله کنند. بی‌تردید برخی ورزشکاران در نتیجه انصراف از نقش اصلی در ورزش با تنش‌ها و تعارض‌هایی مواجه می‌شوند و باید دورهٔ محرومیتی را پشت سر بگذارند (۷). یافته‌های ریفستک و گیل^۴ (۲۰۱۱) نشان داد، کناره‌گیری ناگهانی از ورزش به دلایلی مانند انتخاب نشدن برای تیم مورد نظر و آسیب‌دیدگی به قدری اثر منفی بر روحیهٔ ورزشکاران دارد که آنها تا مدت‌ها علاقه‌ای به حضور در جمع ندارند و احساس می‌کنند چون شهرت خود را از دست داده‌اند، جامعه حاضر به پذیرش آنها نیست و گاهی چنین تصورات منفی به اختلالات روحی-روانی مانند افسردگی یا اختلالات رفتاری مانند اعتیاد منجر می‌شود (۲۱). ورزشکار ممکن است از نظر روانی با کاهش خودکنترلی، اعتماد به نفس و عزت نفس، احساس عصبانیت، اضطراب و افسردگی مواجه شود و در نهایت به سوء استفادهٔ دارویی روی آورد (۱۸). نتایج پژوهش‌های متعدد نشان می‌دهد، ادراک فرد از کنترل بر اعمال خود با بیشتر رفتارهای فرد مرتبط است و نداشتن احساس شایستگی، نداشتن قابلیت و انگیزه، تصور منفی از خود و درماندگی، کاهش اعتماد به نفس و

که از طرف خانواده و دوستان مورد حمایت بودند، مرحلهٔ بازنشستگی راحت‌تری نسبت به بقیهٔ ورزشکاران داشتند (۲۵). به‌نظر می‌رسد ظرفیت ورزشکار برای قبول این دوره و همین‌طور نوع و شرایط کناره‌گیری، عوامل مهم اثرگذار بر ضریب سازگاری و فرایند بازنشستگی ورزشی‌اند. درک و ارزیابی فرد از میزان دستیابی به اهداف ورزشی یکی دیگر از عامل‌هایی است که تأثیر آن بر فرایند کناره‌گیری از ورزش بررسی شده است. ورثنر و اورلیک^۱ (۱۹۸۶) با مطالعهٔ تجربیات ورزشکاران المپیک کشور کانادا نشان دادند، آن دسته از ورزشکارانی که به بخش اعظمی از اهداف ورزشی خود رسیده بودند، در دوران بازنشستگی مشکلات کمتری داشتند و بهتر با شرایط زندگی پس‌اورزش سازگار شدند (۲۵). این عامل بر کیفیت سازگاری با مشکلات کناره‌گیری از ورزش اثرگذار است و ورزشکارانی که زندگی ورزشی خود را موفقیت‌آمیز ارزیابی می‌کنند، در دوران کناره‌گیری با مشکلات کمتری روبه‌رو می‌شوند (۹). در مقابل، آنهایی که به موفقیت‌های ورزشی نرسیده بودند، در سازماندهی زندگی پس از ورزش مشکلات روانی متنوعی را تجربه کردند و ارزیابی آنها از فرایند سازگاری منفی بود (۱۱). اگلیو و تیلور^۲ (۱۹۹۳) معتقدند خداحافظی از ورزش را می‌توان تعاملی پیچیده از عوامل استرس‌زای مالی، اجتماعی، روان‌شناختی و جسمانی دانست که ممکن است موجب بروز آسیب‌های شناختی، روانی، رفتاری یا اجتماعی شود (۲۰). تارگرازا^۳ و همکاران (۲۰۰۴) معتقدند، تجربه‌های متفاوت انتقال از دوران ورزش را می‌توان در پنج دستهٔ روان‌شناسی (احساس ناموفقیت در اهداف مرتبط با ورزش، ترس از آیندهٔ نامطمئن، احساس بی‌کفایتی در فعالیت‌های غیرورزشی، فقدان اعتماد به نفس، احساس بی‌ارزشی و

1. Werthner and Orlick

2. Ogilvie and Taylor

3. Torregrosa

4. Reifsteck and Gill

امکان‌پذیر است و این خود می‌تواند آثار نامطلوبی بر رضای نیاز به پیشرفت آنها (دستیابی به اهدافی معین در زمان مشخص، عملکرد بهتر نسبت به قبل و غیره) داشته باشد (۴). تحلیل مسائل و مشکلات بازدارنده ورزشکاران کشتی چوخه نشان داد، برخوردار نبودن کشتی چوخه از مدیریت واحد و قوانین و مقررات منسجم و رعایت نشدن عدالت در مسابقات کشتی، چوخه مهم‌ترین عوامل بازدارنده مشارکت ورزشکاران این رشته ورزشی بودند (۳). به‌نظر می‌رسد درآمد کم ورزشکاران، ارضا نشدن نیاز رشد آنها برای پیشرفت، حق‌کشی و رعایت نشدن عدالت در مسابقات به‌علت نبود قوانین و مقررات منسجم در این رشته ورزشی و سایر مشکلات شغلی (مشکلات مالی، مشکل یافتن شغل جدید، نداشتن دانش کافی در شغلی خاص به غیر از ورزش)، روانی-اجتماعی (دور شدن از سبک زندگی ورزشکاری، از دست دادن دوستان محیط ورزش و فعالیت‌های اجتماعی مرتبط با ورزش) و شخصیتی (احساس دست نیافتن کامل به اهداف ورزشی، ترس از آینده نامعلوم، مشکلات فرد در برنامه برای آینده و پایین آمدن اعتماد به نفس) که ورزشکاران بازنشسته ایرانی با آن مواجه‌اند، زمینه روانی بروز اختلالات رفتاری مانند مصرف مواد مخدر، پشت پا زدن به اجتماع و حتی اقدام به خودکشی را برای ورزشکاران بعد از خداحافظی از ورزش فراهم می‌کند. مطالعات نیز نشان می‌دهد، در بعضی جوامع هرچند ورزشکاران قشر تأثیرگذار و مورد توجه‌اند، اغلب به مسائل و مشکلات آنان در دوران کناره‌گیری و زندگی پس از ورزش کمتر توجه می‌شود (۸). از سوی دیگر، شواهدی وجود دارد که خیلی از ورزشکاران کشتی چوخه بعد از خداحافظی از میدان کشتی به دلایل مختلفی به سمت مصرف مواد مخدر کشیده می‌شوند (۳). از این‌رو با توجه به مطالب بیان‌شده، در این پژوهش سعی شده است عوامل مؤثر بر گرایش چوخه‌کاران به سوء

تغییرات فیزیولوژیکی را شکل می‌دهد که آسیب‌هایی مانند افسردگی، اضطراب، سوء مصرف مواد و پشت پا زدن به اجتماع را به‌همراه خواهد داشت (۱۴). همچنین، مباحث سازگاری اجتماعی، جسمانی و روانی در زندگی بعد از ورزش اهمیت زیادی دارد و احساس کامل نشدن اهداف ورزشی، کاهش عزت نفس، از دست رفتن هویت، زمینه را برای سوء استفاده دارویی فراهم می‌کند (۲۴). از سوی دیگر، جذابیت پیامدهای مصرف مانند افزایش توان برقراری رابطه اجتماعی، افزایش ستیزه‌جویی و نتایج مثبتی که افراد پس از مصرف خواهان دستیابی به آن‌اند (مانند سرخوشی و بشاش شدن)، رهایی از حالت‌های تنفرآور که ممکن است قبل از مصرف وجود داشته باشد (مانند اضطراب و افسردگی) و همچنین پیامدهای برانگیختگی آرامش که به تأثیرات داروشناختی مواد (مثل تحریک یا آرامش) اشاره دارد، افراد درمانده را به سمت سوء مصرف مواد (سیگار، تریاک، کوکائین و غیره) می‌کشاند (۲). کشتی چوخه یکی از ورزش‌های بومی و محلی خراسان است که از منظر صاحب‌نظران در این استان مسابقات آن بیشترین تعداد تماشاچیان را به خود اختصاص داده است و در سال‌های اخیر با معرفی ورزشکاران زبده‌ای به تیم‌های ملی جودو، کوراش، کشتی آزاد و غیره همواره پشتیبان مهمی برای این رشته‌های ورزشی در سطح ملی و بین‌المللی بوده است. یافته‌های مهرابی و همکاران (۱۳۹۲) نشان داد، درآمد ماهیانه ۵۷ درصد این ورزشکاران کمتر از ۴۰۰ هزار تومان و مهم‌ترین عامل انگیزشی آنها، عوامل روانی (رهایی از دلواپسی‌های روزمره، کاهش اضطراب، مقابله با افسردگی، فرار از مشکلات زندگی، افزایش احساس شادابی و سرحالی) است و پیشرفت در این رشته ورزشی تنها از طریق کوراش، جودو و دیگر رشته‌های ورزشی که از لحاظ فنی و تکنیکی نزدیکی بیشتری با این رشته ورزشی دارند،

خانوادگی، نهادها و سنت‌ها) و شناختی (باورها، انتظارات و تفکرات) را پوشش دهد. روایی پرسشنامه با نظرسنجی از استادان و متخصصان مرتبط و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ و با ضریب $\alpha = ۰.۸۱$ تأیید شد. جمع‌آوری اطلاعات اولیه پژوهش به شکل میدانی و از طریق توزیع پرسشنامه بین نمونه انجام گرفت. بدین منظور، در مجموع ۲۲۷ پرسشنامه توزیع و ۲۱۰ پرسشنامه تجزیه و تحلیل شد و ۱۷ پرسشنامه به علت ناخوانا و ناقص بودن کنار گذاشته شد. از آماره‌های میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات برای شناسایی اولویت‌های گویه‌ها استفاده شد. ضریب تغییرات که حاصل تقسیم انحراف معیار بر میانگین است، بیانگر میزان توافق پاسخگویان در گزینه مورد نظر است که هرچه کمتر باشد، نشان‌دهنده توافق بیشتر نسبت به یک گزینه است. برای تبیین عوامل و دسته‌بندی گزینه‌ها از روش تحلیل عاملی اکتشافی و به منظور تأیید پیش‌فرض‌های مورد نیاز روش تحلیل عاملی اکتشافی از آزمون کفایت حجم نمونه (کیزر-میر-اولکین) و آزمون بارتلت استفاده شد.

نتایج و یافته‌های تحقیق

در این پژوهش از تحلیل عاملی اکتشافی (تحلیل مؤلفه‌ها) به منظور بررسی مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر گرایش چوخه‌کاران به سوء مصرف مواد بعد از خداحافظی از میدان کشتی در بین جامعه مورد مطالعه و دسته‌بندی گزینه‌ها با توجه به بار عاملی آنها استفاده شد. از ضریب تغییرات برای اولویت‌بندی گویه‌های هر عامل و از بار عاملی گویه‌ها به منظور تعیین عامل‌ها استفاده شد.

همان‌طور که جدول ۱ نشان می‌دهد مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر گرایش چوخه‌کاران به سوء مصرف مواد بعد از خداحافظی از میدان کشتی به ترتیب «بیکاری»، «شکست در دستیابی به اهداف مربوط به ورزش»، «نامید شدن

مصرف مواد بعد از خداحافظی از میدان کشتی شناسایی و بررسی شود.

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ روش، تحلیلی و توصیفی است. جامعه آماری پژوهش را ورزشکاران کشتی با چوخه و دیگر گروه‌های مرتبط با موضوع مورد مطالعه تشکیل دادند که پژوهشگر با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند از ورزشکاران فعال (۶۰ نفر)، مربیان و پیشکسوتان (۲۰ نفر)، داوران و نیروهای داوطلب برگزاری مسابقات (۲۰ نفر)، ورزشکاران بازنشسته معتمد (۱۷ نفر) و غیرمعتمد (۳۰ نفر) و تماشاچیان (۸۰ نفر) را به عنوان نمونه پژوهش انتخاب کرد و با نظرخواهی از آنها مهم‌ترین عوامل مؤثر بر گرایش چوخه‌کاران به سوء مصرف مواد مخدر بعد از خداحافظی از میدان کشتی را بررسی کرد. ابزار پژوهش پرسشنامه محقق‌ساخته ۵۰ گویه‌ای بود که عوامل مؤثر بر گرایش ورزشکاران کشتی با چوخه به سوء مصرف مواد را در سه سطح فردی، سازمانی و محیط اجتماعی براساس شاخص پنج‌ارزشی لیکرت در ده بعد، نگرش مثبت به مواد مخدر (۵ گویه)، افسردگی (۶ گویه)، عدم تحمل شکست و ناکامی (۵ گویه)، کنجکاو (۴ گویه)، خانواده (۶ گویه)، دوستان (۵ گویه)، کمبود امکانات (۵ گویه)، محرومیت-های اقتصادی-اجتماعی (۵ گویه)، نبودن برنامه‌ریزی (۵ گویه) و بازار مواد (۴ گویه) ارزیابی می‌کرد. برای تهیه ابزار با توجه به اهداف پژوهش تمامی شش رویکرد اصلی علل گرایش به اعتیاد که از سوی مجامع علمی معرفی شده مطالعه و سعی شد گویه‌های پرسشنامه تمامی رویکردهای زیست‌شناختی (تحمل و محرومیت)، شخصیتی (کنجکاو)، رفتاری (عناصر محیطی و تقویت‌کننده‌ها)، روانی-اجتماعی (نحوه تعامل فرد با محیط)، فرهنگی-اجتماعی (تاریخچه اجتماعی و

نسبت به آینده به‌علت دست نیافتن به اهداف ورزشی»، «احساس بی‌ارزش بودن به‌علت از دست دادن شهرت ورزشی» و غیره است. همان‌طور که نتایج جدول ۲، نشان می‌دهد کم‌اهمیت‌ترین عوامل اثرگذار بر گرایش چوخه‌کاران به سوء مصرف مواد بعد از خداحافظی از میدان کشتی به‌ترتیب «ثروت و رفاه خانواده»، «افزایش و تقویت تحرک‌پذیری جنسی»، «تجارت و سودآوری مواد مخدر»، «بی‌علاقگی نسبت به همه چیز با خداحافظی از ورزش» و غیره است.

جدول ۱. اولویت‌بندی مهم‌ترین گویه‌ها

گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	اهمیت
بیکاری	۴/۶۹	۰/۶۴	۰/۱۳۶	۱
شکست در دستیابی به اهداف مربوط به ورزش	۴/۶۰	۰/۶۸	۰/۱۴۷	۲
ناامید شدن به آینده به‌علت دست نیافتن به اهداف ورزشی	۲/۷۴	۰/۴۴	۰/۱۶۰	۳
احساس بی‌ارزش بودن به‌دلیل از دست دادن شهرت ورزشی	۴/۰۹	۰/۷۸	۰/۱۹۰	۴
فقدان مهارت کافی برای جذب شدن در بازار کار	۳/۶۹	۰/۷۷	۰/۲۰۸	۵
نبود برنامه حمایت روانی، مالی، بهداشتی و اجتماعی از ورزشکاران	۴/۰۴	۰/۸۵	۰/۲۱۰	۶
نبودن برنامه انتقال ورزشکاران به مرحله بازنشستگی	۳/۰۸	۰/۶۵	۰/۲۱۱	۷
نبودن برنامه غنی‌سازی اوقات فراغت بازنشستگان (داوری، مربیگری و غیره)	۱/۸۰	۰/۴۰	۰/۲۲۲	۸
فشار دوستان (ورزشی و غیرورزشی) و عدم توانایی نه گفتن به آنها	۳/۹۳	۱/۰۴	۰/۲۶۴	۹
کسب انرژی و افزایش توان جسمی برای شرکت در مسابقات ورزشی	۳/۵۰	۱/۰۶	۰/۳۰۲	۱۰

جدول ۲. اولویت‌بندی کم‌اهمیت‌ترین گویه‌ها

گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	اهمیت
هم‌رنگ شدن با دوستان ورزشی	۲/۳۳	۱/۱۶	۰/۴۹۷	۱
سر درآوردن از چیزهای ناشناخته	۲/۴۷	۱/۲۳	۰/۴۹۷	۲
شکست عاطفی یا شکست در ازدواج	۱/۵۹	۰/۸۰	۰/۵۰۳	۳
کسب تجربه درباره مواد	۲/۴۸	۱/۳۵	۰/۵۴۴	۴
اختلافات خانوادگی و کمبود محبت در روابط عاطفی	۲/۰۹	۱/۲۱	۰/۵۷۸	۵
کمبود مراکز فرهنگی (سینما، کتابخانه و غیره)	۱/۵۳	۰/۹۰	۰/۵۸۸	۶
عدم نظارت صحیح والدین	۲/۱۹	۱/۳۷	۰/۶۲۵	۷
بی‌علاقگی نسبت به همه چیز با خداحافظی از ورزش	۲/۰۸	۱/۳۲	۰/۶۳۴	۸
تجارت و سودآوری مواد مخدر	۲/۲۴	۱/۴۵	۰/۶۴۷	۹
افزایش و تقویت تحرک‌پذیری جنسی	۱/۸۷	۱/۲۱	۰/۶۴۷	۱۰
ثروت و رفاه خانواده	۱/۸۱	۱/۳۴	۰/۷۴۰	۱۱

کمتر از معیار مبنا (۰/۴۰) بود، از فهرست گزارش حذف شد.

همان‌طور که جدول ۴ نشان می‌دهد ده عامل در مجموع، ۸۱/۴۵۷ درصد از کل واریانس متغیرهای آزمون را تبیین می‌کند و ۱۸/۵۴۳ درصد واریانس باقی‌مانده مربوط به عواملی است که از طریق تحلیل عاملی شناسایی نشده‌اند.

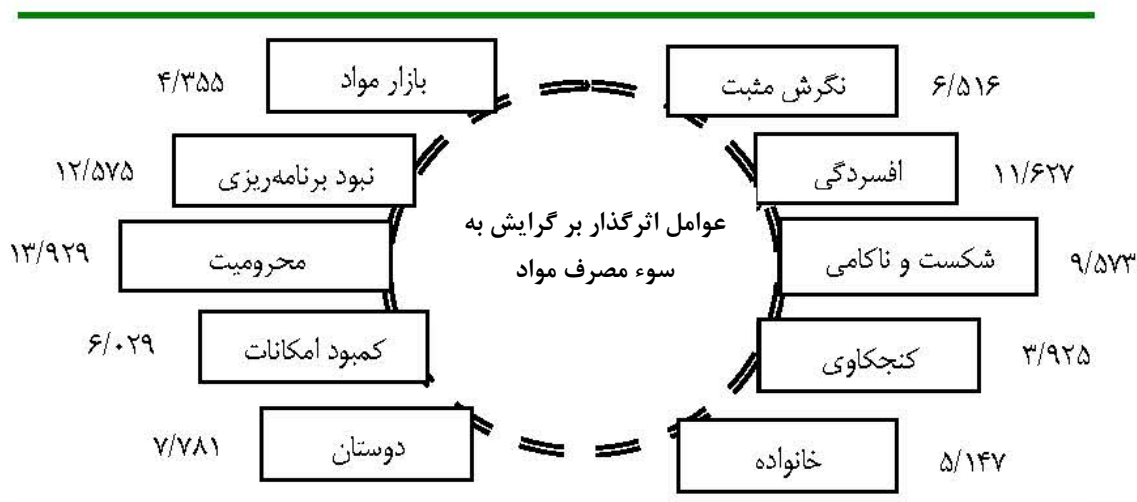
همان‌طور که نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد مقدار آزمون کیزر-میر-اولکین ۰/۸۲۱ و بارتلت ۱۷۱۷۵/۳۴۴ است که نتایج تأییدی بر استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی برای استفاده از پرسشنامه پژوهش است. برای جداسازی عامل‌ها به‌صورت روشن‌تر، از چرخش عاملی به روش متعامد استفاده شد و گویه‌هایی که بار عاملی آنها

جدول ۳. نتایج آزمون کیزر-میر-اولکین و آزمون بارتلت

آزمون کاپرز مایر الکین	۰/۸۲۱
آزمون کرویت بارتلت	۱۷۱۷۵/۳۴۴
سطح معناداری	۰/۰۰۱

جدول ۴. عامل‌ها، گویه‌های شناسایی شده، بار عاملی و سهم واریانس هر عامل

عامل‌ها	گویه‌ها	بار عاملی	درصد واریانس
نگرش مثبت به مواد	لذت سرخوشی بعد از مصرف	۰/۴۸۰	۶/۵۱۶
	کسب انرژی و افزایش توان جسمی برای شرکت در مسابقات	۰/۵۱۰	
	فراموشی و رهایی از مشکلات زندگی	۰/۷۴۰	
	تسکین دردها و ناراحتی‌های روحی و عصبی	۰/۸۴۰	
افسردگی	احساس تنهایی با خارج شدن از جو ورزش	۰/۴۸۷	۱۱/۶۲۷
	ناامید شدن نسبت به آینده به علت دست نیافتن به اهداف ورزشی	۰/۸۸۱	
	احساس بی‌ارزشی کردن به علت از دست دادن شهرت ورزشی	۰/۸۴۰	
	ناراحتی و بی‌قراری به علت بی‌کفایتی در فعالیت‌های غیرورزشی	۰/۶۹۰	
شکست و ناکامی	بی‌هدف بودن در زندگی بعد از کناره‌گیری از ورزش	۰/۷۴۸	۹/۵۷۳
	شکست در مسابقات ورزشی	۰/۸۷۳	
	فوت والدین و نزدیکان	۰/۵۴۸	
	شکست در فعالیت‌های مالی، شغلی و اقتصادی	۰/۵۵۱	
کنجکاوی	شکست در دستیابی به اهداف مربوط به ورزش	۰/۷۹۶	۳/۹۲۵
	ارضای حس کنجکاوی	۰/۵۵۸	
خانواده	دانستن تأثیر مواد مخدر روی بدن	۰/۵۰۸	۵/۱۴۷
	بی‌سوادی و ناآگاهی والدین	۰/۴۳۸	
	والدین معتاد یا وجود افراد معتاد در خانواده	۰/۴۰۳	
	سخت‌گیری بی‌مورد و سرزنش بی‌حد از طرف خانواده	۰/۵۱۶	
دوستان	ثروت و رفاه اقتصادی خانواده	۰/۴۰۲	۷/۷۸۱
	فشار دوستان (ورزشی و غیرورزشی) و عدم توانایی نه گفتن به آنها	۰/۷۵۰	
	نیاز به عضویت در گروه دوستان غیرورزشی	۰/۷۱۰	
	مصرف تفننی در پارتی‌ها و مهمانی‌های دوستانه	۰/۷۲۹	
امکانات	معاشرت و همنشینی با دوستان ناباب	۰/۴۷۰	۶/۰۲۹
	نداشتن ابزار و مکان مناسب برای گذراندن اوقات فراغت	۰/۵۴۸	
	عدم دسترسی به امکانات و تسهیلات ورزشی و تفریحی	۰/۴۰۹	
	کمبود مراکز مشاوره‌ای و تشخیصی	۰/۶۰۲	
محرومیت اقتصادی و اجتماعی	نبود امکانات آزمایش دوپینگ قبل از مسابقات	۰/۵۸۸	۱۳/۹۲۹
	بیکاری	۰/۹۱۴	
	مشکلات مالی و فقر اقتصادی	۰/۸۸۲	
	فقدان مهارت کافی برای جذب شدن در بازار کار	۰/۵۹۲	
نبودن برنامه‌ریزی	کمبود فرصت‌های شغلی و محرومیت اقتصادی	۰/۶۶۹	۱۲/۵۷۵
	مشکلات سازگاری با نیازهای شغلی غیرورزشی	۰/۸۴۹	
	نبودن برنامه غنی‌سازی اوقات فراغت (کلاس‌های دایره‌ای، مربیگری و ...)	۰/۸۳۴	
	نبودن برنامه‌ها و فیلم‌های آموزشی و چگونگی کنار آمدن با این برهه زمانی	۰/۷۵۹	
بازار مواد	نبودن برنامه حمایت روانی مالی، بهداشتی و اجتماعی از ورزشکاران	۰/۸۱۵	۴/۳۵۵
	کمبود مشاور و ضعف فرهنگ مشاوره	۰/۴۷۳	
	نبودن برنامه انتقال ورزشکاران به مرحله بازنشستگی	۰/۸۵۹	
	ارزان بودن مواد	۰/۴۳۲	
بازار مواد	فراوانی مواد	۰/۴۶۱	۰/۵۰۳
	سهولت دسترسی به مواد	۰/۵۰۳	

شکل ۱. درصد واریانس هر عامل از کل واریانس

دوران ورزش قهرمانی بر ادامه تحصیل ورزشکاران جست‌وجو کرد، ورزشکاران حرفه‌ای معمولاً به علت درگیر بودن در رشته ورزشی خود فرصت ادامه تحصیل و کسب مهارت‌های شغلی را از دست می‌دهند و در فرایند کناره‌گیری از ورزش با مشکل بیکاری مواجه خواهند شد. ناتوانی ورزشکاران در یافتن شغلی مناسب به دلیل شروع زودهنگام ورزش می‌تواند زمینه‌ساز بروز بحران بیشتر برای ورزشکاران در مقایسه با دیگر افراد شود و این امر مشکلات روانی جدی را در پی خواهد داشت (۱۱). در مدل‌های مفهومی بازنشستگی ورزشی، به‌صراحت بر نقش عامل برنامه‌ریزی قبلی برای دوران بازنشستگی به‌عنوان یکی از منابع اثرگذار بر کیفیت سازگاری با زندگی پس از ورزش و تجربیات این دوران اثرگذار، تأکید شده است (۲۰). این برنامه‌ها شامل کمک‌های مالی، ایجاد فرصت‌های شغلی و آموزش برای پذیرش آن، آموزش چگونگی کنار آمدن با دیگر ورزشکاران در دوران بازنشستگی، ایجاد فرصت یادگیری و کسب آمادگی روانی برای پذیرش حرفه‌ای دیگر، ایجاد فرصت و کمک به ورزشکاران برای پیدا کردن حرفه و شغل مورد علاقه خود، برگزاری سیمینارها و جلسات بحث با دیگر ورزشکاران کنارتخته از ورزش، کمک به احساس شایستگی و دلگرمی بیشتر

همان‌طور که نتایج شکل ۱ نشان می‌دهد عامل محرومیت (۱۳/۹۲۹ درصد)، نبودن برنامه‌ریزی (۱۲/۵۷۵ درصد) و افسردگی به‌ترتیب بیشترین و عامل کنجکاوی (۳/۹۲۵ درصد)، بازار مواد (۴/۳۵۵ درصد) و خانواده (۵/۱۴۷ درصد) به‌ترتیب کمترین سهم را در تبیین واریانس کل داشته است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر شناسایی و تحلیل عوامل اثرگذار بر گرایش ورزشکاران به مواد مخدر بعد از خداحافظی از ورزش قهرمانی بود. یافته‌ها نشان داد، مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر گرایش چوخه‌کاران به سوء مصرف مواد مخدر بعد از خداحافظی از میدان کشتی بیکاری، فقدان مهارت کافی برای جذب شدن در بازار کار، محرومیت‌های اقتصادی-اجتماعی و فقدان برنامه‌ریزی است که این نتایج با یافته‌های لاولی و وایلمن (۲۰۰۰)، هاریسون و لاورنس (۲۰۰۳) همخوانی دارد (۱۶، ۱۲). دیگر مطالعه انجام‌گرفته در کشور نیز نشان می‌دهد، مهم‌ترین مسائل و مشکلات ورزشکاران بازنشسته ایرانی مشکلات شغلی، مالی و نداشتن دانش کافی در شغلی خاص به غیر از ورزش است (۱). علت این مسئله را می‌توان در تأثیر منفی

ورزشکار در محیط جدید است و می‌تواند توسط کمیته ملی المپیک، فدراسیون‌های ورزشی، نهادهای آکادمیک یا سازمان‌های مستقل مرتبط با ورزش ارائه شود. برای مثال، برنامه آموزش و انتقال ورزشکاران استرالیا^۱ به‌واسطه کمیسیون ورزش استرالیا^۲، انتقال ورزشکاران المپیک کانادا^۳ به‌واسطه کمیته ملی المپیک کانادا^۴ و برنامه آموزش و انتقال ورزشکاران بسکتبال به‌واسطه انجمن ملی بسکتبال^۵ انجام می‌گیرد (۷). برنامه‌ریزی شغلی و حرفه‌ای موجب می‌شود تا ورزشکار همزمان با شروع دوره بدون ورزش ویژگی‌های یک شغل را تجربه کند و این امر موقعیت مخاطره‌ای را که فرد ممکن است با آن مواجه شود کاهش می‌دهد. مشاوران در این زمینه می‌توانند در درک فرایند شغلی و حرفه‌ای، توسعه مهارت‌های مرتبط با کار، شناخت نیازهای شغلی و حرفه‌ای، شناخت فرصت‌های مرتبط با کار و جایگاه اهداف شغل ورزشکاران را کمک کنند (۲۱). به‌نظر می‌رسد کشور ما برای ورزشکارانی که در حال عبور از مراحل ورزشی‌اند، برنامه و دستورالعمل از قبل تعیین‌شده‌ای برای کمک به عبور سریع و درست آنها از این مرحله در سازمان‌های ورزشی مرتبط ندارد. ورزشکاران کشتی چوخه که در سال‌های گذشته مرزبانان کشور بوده و در سال‌های اخیر همواره پشتیبان مهمی برای ورزش قهرمانی کشور در عرصه ملی و بین‌المللی بوده‌اند، در انتظار عزمی جدی از سوی دولت و بدنه ورزش کشورند تا برنامه‌ریزی جامعی برای توسعه و همگانی کردن این رشته ورزشی در داخل و خارج از کشور تدوین شود، که این امر خود فرصت‌های شغلی جدیدی از قبل دآوری، مربیگری، کارشناسی و غیره را برای بازنشستگان این رشته ورزشی به‌همراه خواهد داشت و

سایر حمایت‌های روانی، مالی، بهداشتی و اجتماعی از ورزشکاران و غنی‌سازی اوقات فراغت آنها می‌تواند گامی مؤثر برای پیشگیری از گرایش این جوانان به سوء مصرف مواد باشد. دیگر یافته‌های پژوهش نشان داد، مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر گرایش چوخه‌کاران به سوء مصرف مواد شکست در دستیابی به اهداف مربوط به ورزش، ناامید شدن به آینده به‌علت دست نیافتن به اهداف ورزشی، احساس بی‌ارزشی کردن به‌دلیل از دست دادن شهرت ورزشی و دیگر عامل‌های ایجاد افسردگی و شکست و ناکامی است که با یافته‌های ساسیک اریپیک^۶ و همکاران (۲۰۰۴)، گرو و لاول^۷ (۲۰۰۵) مارتینیوز^۸ (۲۰۰۷) همخوانی داشت (۱۸، ۱۱، ۹). با نرسیدن به اهداف تعیین‌شده، ورزشکاران در سازماندهی زندگی پس از ورزش مشکلات روان‌شناختی متنوعی را تجربه می‌کنند، چون این اهداف ذهن و قلب ورزشکاران را درگیر کرده و به‌شدت در آنها احساس نیاز ایجاد می‌کند (۲۲). در حقیقت، آنها آماده‌اند برای رسیدن به هدف، بر تمام موانع موجود بر سر راه خود غلبه کنند، ولی دلایلی مانند آسیب‌دیدگی، انتخاب نشدن در تیم، نبودن فرصت پیشرفت، حق‌کشی و رعایت نشدن عدالت در مسابقات و رویدادهای ورزشی خستگی روانی را در پی خواهد داشت و این ورزشکاران خود را در موقعیتی که خارج از کنترل آنهاست، درک و احساس می‌کنند تمام تلاش خود را کرده ولی حاصلی نداشته است (۶). اگرچه این مسائل در همه ادبیات ورزش به‌صورت قطع یقین بیان نشده است، پژوهش‌های متعدد آزمایشگاهی، اجتماعی و روان‌شناسی مشخص کرده‌اند که ادراک فرد از کنترل با بیشتر رفتارهای فرد مرتبط است و احساس شایستگی، قابلیت فرد و تصور از خود را شکل می‌دهد (۱۱). ایجاد زمینه

1. The Australian Athlete Career and Education program
2. Australian Institute of Sport (AIS)
3. Canadian Olympic Athlete Career Centre
4. Canadian Olympic Committee (COC)
5. National Basketball Association's (NBA)

6. Cecic Erpic

7. Groove and Lavallo

8. Marthinus

مناسب برای بازی منصفانه، ترویج قوانین و خطمشی‌های روشن، اطمینان دادن از کلیه تصمیمات متناسب با قوانین داوری، ساماندهی رویدادهای منظم ورزشی و نظارت بر آنها، تأمین بودجه خصوصاً برای شناسایی و رشد استعدادها و همچنین تدوین برنامه‌ای برای همگانی کردن این رشته ورزشی در سطح ملی و بین‌المللی از سوی مدیران و سازمان‌های مرتبط با این رشته ورزشی برای تأمین اهداف و آرزوهای ورزشکاران این رشته ورزشی می‌تواند در این زمینه کمک‌کننده باشد. حمایت شخصیت‌های رسمی، مشاوره پزشکان حرفه‌ای، روان‌شناسان، افراد تیم‌های ورزشی، بازیکنان اتحادیه‌ها و برنامه‌ریزی‌های کاری و حرفه‌ای از سوی سازمان‌ها و نهادهای ورزشی، منابع سازگاری ورزشکاران را شامل می‌شود (۱۲). هرچند اطلاعات محدودی در این زمینه وجود دارد، یافته‌های تعدادی از پژوهشگران اثربخشی برنامه‌های مجری را در انتقال و سازگاری با دوره بازنشستگی ورزشکاران تأیید کرده‌اند (۱۹). برنامه‌های مشاوره مختلفی مثل آمادگی برای کناره‌گیری از نظر روانی، تعدیل آرزوها و نیازها، ارتقای آگاهی، بازسازی شناخت، مدیریت استرس، ابراز احساسات، تفکر و تعقل، ادامه تحصیل، شرکت در دوره‌های مربیگری و داوری، مدیریت ارتباطات اجتماعی، توازن در سبک زندگی، برنامه‌ریزی مالی، کنار آمدن با مسائل شغلی و حرفه‌ای، فعالیت در عرصه‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و غیره زمینه آماده شدن و سازگاری با مرحله بازنشستگی ورزشکاران کشتی چوخه را فراهم خواهد کرد. نتایج این پژوهش نشان داد عوامل مهم دیگر اثرگذار بر گرایش چوخه‌کاران به سوء مصرف مواد، شامل فشار دوستان (ورزشی و غیرورزشی) و عدم توانایی نه گفتن به آنها، مصرف تنفی در پارتی‌ها و مهمانی‌های دوستانه، کسب انرژی و افزایش توان جسمی برای شرکت در مسابقات ورزشی و دیگر عوامل نگرش مثبت نسبت به

مصرف مواد است که با یافته‌های تارگازا و همکاران (۲۰۰۴)، همسوست (۲۳). شبکه‌های حمایتی مثل خانواده و دوستان، منابع اجتماعی سازگاری ورزشکار را شامل می‌شود. باور عمومی بر این است در جامعه‌ای که هر روز پیچیده‌تر شده و ارزش‌های پدرسالاری، سلسله‌مراتب سنتی و روابط اجتماعی مبتنی بر ارزش‌های خانوادگی و دینی در آن ضعیف‌تر می‌شود، پیش از اقدام به بازنشستگی باید بر روی مباحث مرتبط با سازگاری متمرکز شود و برنامه بعد از بازنشستگی باید بر وابستگی‌های عاطفی متمرکز شود (۱۳). ورزشکاران باید در فرایند جامعه‌پذیری صلاحیت و آمادگی‌های گزینش، رد و تصاحب عناصر محیط اجتماعی را کسب کنند، اما به‌رغم وجود والدین، دوستان، معلمان و خانواده‌ها در حل بسیاری از مسائل آنها تنها هستند، چون مشکلات ویژه خودشان را دارند (۱۲). گاهی نیز ورزشکاران تنها هستند، چون بسیاری از بزرگسالان گوش شنوا ندارند و از نظر آنها، جوانان غیرمعقول و ناپایدار در انگیزه‌ها، نگرش‌ها، علاقه‌ها و خلق‌وخو هستند، از این‌رو دوستان و گروه‌های دوستی بیشتر از معلمان و والدین در شکل‌گیری و توسعه نظرها، داوری‌ها، اعتقادات و شیوه رفتار جوانان تأثیرگذار است (۱۹). هرچند ناهماهنگی مصالح خانوادگی (مانند چگونگی گذراندن وقت آزاد، زندگی در محیط‌های آلوده، نوبت‌های مختلف کاری والدین و غیره) با نیازها، آرزوها و فعالیت‌هایی که در مدارس و باشگاه‌های ورزشی از ورزشکاران انتظار می‌رود نیز در انحرافات اجتماعی ورزشکاران بی‌تأثیر نیست (۱۵). بنابراین، خانواده‌ها باید فرزندان خود را با جهت‌گیری به سمت آینده تربیت کنند. اما از آنجا که در بسیاری از مواقع وضعیت خانوادگی و شغلی پدر و دیگر افراد نزدیک سرمشقی برای ورزشکاران نیست، جامعه‌پذیری با دشواری همراه است. در کشتی چوخه شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد، یکی از

سازنده باشد. در جمع‌بندی کلی بحث می‌توان گفت، عوامل متفاوتی می‌تواند بر گرایش ورزشکاران به مصرف مواد مخدر و دیگر ناهنجاری اجتماعی مؤثر باشد که با برنامه‌ریزی صحیح نهادهای مسئول اعم از خانواده، مدارس، وزارت ورزش و جوانان و غیره می‌توان از کشیده شدن ورزشکاران به انحراف چه در زمانی که به‌عنوان ورزشکار فعال‌اند و چه در دوران کناره‌گیری از ورزش جلوگیری کرد.

عامل‌های اثرگذار بر گرایش ورزشکاران و بازنشستگان این رشته ورزشی به انحرافات اجتماعی جو درونی تیم‌های ورزشی و غیرورزشی، عدم حمایت‌های اجتماعی، احساس انسجام و یکی شدن با دوستان ناباب، تماس‌های اجتماعی ناصحیح است. دعوت خانواده‌ها از دوستان ورزشکار و غیر-ورزشکار فرزندان خود برای آشنایی با آنها، کنترل صحیح فرزندان، حضور در جلسات تمرین و رقابت‌های ورزشی به‌عنوان تماشاگر و کمک به پیدا کردن دوستانی صحیح و علاقه‌مند به این رشته ورزشی می‌تواند در این خصوص

منابع و مأخذ

۱. صالحی، حمید؛ امیریور نجف‌آبادی، ندا و نمازی‌زاده، مهدی. (۱۳۹۳). «عوامل اثرگذار بر فرایند کناره‌گیری از ورزش قهرمانی در ورزشکاران بازنشسته ایرانی». نشریه رفتار حرکتی، ش ۱۵، ص ۱۲۶-۱۱۳.
۲. گلپور، محسن؛ دلاور، علی؛ احدی، حسن و نفیسی، غلامرضا. (۱۳۸۳). «ساخت و اعتباریابی آزمون سنجش انتظارات نسبت به مواد افیونی». دانش و پژوهش در روان‌شناسی، ش ۲۲، ص ۴۴-۱۳.
۳. مهرابی، قاسم؛ باقری، هادی و مهنانی، هدی. (۱۳۹۳). «تحلیل مسائل و مشکلات بازدارنده ورزشکاران کشتی چوخه برای پرداختن به این رشته ورزشی». مجموعه مقالات سومین همایش ملی دانشجویی علوم ورزشی، تهران، دانشگاه شهید بهشتی، ص ۸۹-۸۷.
۴. مهرابی، قاسم؛ عیدی، حسین و مهنانی، هدی. (۱۳۹۲). «شناسایی و اولویت‌بندی انگیزه‌های تماشاگران و ورزشکاران کشتی چوخه». مطالعات روان‌شناسی ورزشی، ش ۵، ص ۱۱۴-۱۰۱.
5. Alfermann, D., Stambulova, N. (2007). "Career transitions and career termination". In: G. Tenenbaum and R. C. Eklund (Eds.). Handbook of Sport Psychology, 3rd Edition, New York: Wiley, pp: 712-736.
6. Alfermann, D., Stambulova, N., Zemaityte, A. (2004). "Reactions to sport career termination: a cross-national comparison of German, Lithuanian, and Russian athletes". Psychology of Sport and Exercise, 5, pp: 61-75.
7. Andrijew, A. (2010). "Life after hockey: An examination of athletic career transition and the national hockey league's career transition program". Saint Catherine (ON): Dissertation Faculty of Applied Health Sciences, Brock University, Canada, pp: 37-42.
8. Butt, J., Molnar, G. (2009). "Involuntary career termination in sport: a case study of the process of structurally induced failure". Sport in Society, 12, pp: 240-257.
9. Cecic Erpic, S., Wylleman, P. (2004). "The effect of athletic and non-athletic factors on the sport career termination process". Psychology of Sport and Exercise, 14(6), pp: 504-508.

10. Curtis, J., Ennis, R. (2010). "Negative consequences of leaving competitive sport : Comparative findings for former elite hockey players". *Sociology of Sport Journal*, 5, pp: 87-106.
11. Groove, R., Lavalley, S. (2005). "Coping with retirement from sport the influence of athletic identity". *Journal of Applied Sport Psychology*, 9, pp: 190-210.
12. Harrison, C., Lawrence, S. (2003). "African American student athletes' perceptions of career transition in sport: A qualitative and visual elicitation". *Race, Ethnicity and Education*, 6, pp: 373-394.
13. Khorshidi, A. (2013). "Effective factors on tendency of male pre-university students toward drug abuse". *Academy for Environment and Life Sciences*, 2(7), pp: 132-140.
14. Lally, P. (2007). "Identity and athletic retirement: A prospective study". *Psychology of Sport and Exercise*, 8, pp: 85-99.
15. Lavalley, D., Robinson, H. (2007). "In pursuit of an identity: A qualitative exploration of retirement from women's artistic gymnastics". *Psychology of Sport and Exercise*, 8, pp: 119-141.
16. Lavalley, D., Wylleman, P. (2000). "Career transition in sport: International of perspectives". *Fitness Information Technology*, 1, pp: 223-249.
17. Lotysz, G., Short, S. (2004). "What ever happened to...? The effects of career termination from the national football league". *Athletic Insight*, 6(3), pp: 47-66.
18. Marthinus, J. (2007). "Psychological effects of retirement on elite athletics". Dissertation. Stellenbosch University, Stellenbosch, South Africa, pp: 61-65.
19. North, J., Lavalley, D. (2004). "An investigation of potential users of career transition services in the United Kingdom". *Psychology of Sport and Exercise*, 5(1), pp: 77-84.
20. Ogilvie, B., Taylor, J. (1993). "Career termination issues among elite athletes". In: R. Singer, M. Murphey and L. Tennant (Eds.). *Handbook of Research on Sports Psychology*, New York: Macmillan, pp: 761-75.
21. Reifsteck, J., Gill, D. (2011). "The relationship between athletic identity and physical activity levels after retirement from collegiate sports". Thesis. Faculty of the Graduate School, University of North Carolina, Greensboro, North Carolina, United States, pp: 91-95.
22. Rintaugu, G., Mwisukha, A. (2011). "Retirement from competitive sport: The experiences of Kenyan soccer athletes". *Current Research Journal of Social Sciences*, 3(6), pp: 477-482.
23. Torregrosa, M., Boixados, M., Vallentin, L. (2004). "Elite athlete's image of retirement: the way relocation in sport". *Journal of Psychology of Sport and Exercise*, 5, pp: 35-43.
24. Warriner, K. (2008). "The retirement experiences of elite female gymnasts: Self-identity and the physical self". *Journal of Applied Sport Psychology*, 20, pp: 301-317.
25. Werthner, P., Orlick, T. (1986). "Retirement experiences of successful Olympic athletes". *International Journal of Sport Psychology*, 17, pp: 337-363.